

s. Bakker den
schts kweeke-
lige les toe-
humoristisch-
t een nieuwe
eze men het
ijk", dat van
d is.
zal de teleur-
erkent men,
s toch volko-
itte: opnieuw
En ook, dat
ijk heelmaal

i op de ver-
boek, dat we
n: want De
rheid neerge-
literair werk.
C. T.

NIEK

sterdam.

eniging „Ex-
and Januari
n.
de geboorte-
en zoo werd
ruim", voor-
ure" en het
king van den

ist van zoo
in deze jubi-
ons onze aan-
rimige recep-
werd naar
in Brahms'

bij de aard
op het pro-
n: muzikaal
a voor. Wel
g die Schu-
gelet, maar
stenaarschap,
dent dateert
in Deutsches
stoot door.
met name
wijze waar-
bewezen.

end door de
nde vereeni-
kkelde mu-
oogenblikken
ig, het weer-
er-in-nering.

raag of de
l, niet.
l, is er niets
e menschen
neemt dan
er woorden,
Zuiver ver-
laartegen in-
woordigheid
e dingen be-
naspreken is
wachte ver-
tr zal doen.
gebreekte
e kleine be-
den moeten

Ieder volk
Daarom mag
k leeren. De
n, wanneer
taal er mee
wordt ver-
au heeft ge-
ligt verschil
in de jonge
retentie van
s, geeft o.i.
der doode
seau niets,
sieke volken
e leerlingen
moedertaal
waarde der
der volken

werpt Rous-
is" zonder
oorende be-
hem zonder
len uit alle

een opnieuw innerlijk doen leven. Zoo werd vol-
daan aan de verplichting om een grootsche com-
positie van den meester ook grootsch uit te voeren.

De „Tragische Ouverture" werd door het Resi-
dentieorkest als eerste nummer, en dus werkelijk
als ouverture gespeeld. Dat lijkt nogal natuurlijk,
maar mag toch afzonderlijk vermeld in een tijd
als deze, nu de oeuvres en hors-d'oeuvres vari-
der radio-programma's alle zin voor gezonde volg-
orde dreigen te ondermijnen. „Aan een bepaald
geval, een bepaalde gebeurtenis, is de Tragische
Ouverture niet verbonden: zij is door haar klank
eenvoudigweg tragisch", zooals de toelichting in
het programma zegt. Van de drie uitgevoerde com-
posities gaf deze dus het minst houvast aan luiste-
raars, die voor het rechte genot van hetgeen ze
hooren een drama zich moeten voorstellen of
een natuur-gebeuren moeten her-beleven; die steeds
geneigd zijn te vragen: wat stelt die muziek voor?
Fremersberg en Slag-bij-Waterloo-sensatie is aan
de Tragische Ouverture vreemd; zuiver-muzikale
stemmings-muziek is het, niets anders verduidelij-
kend dan de aart van het gevoel waaronder de
componist geïnspireerd werd.

Het „Schicksalslied", een gedicht van Hölderlin,
heeft tot onderwerp: de mensch die op aarde een
strijd heeft, rusteloos zwerft, in tegenstelling met
de gezagelden, genietend van de rust der hemelsche
heerlijkheid. Een geschikte stof dus voor muzikale
meditatie, en als nummer op het programma na
de Tragische Ouverture een juistgekozen tusschen-
vorm: het Schicksalslied bereidt uitvoerders en
hoorders op geleidelijke wijze voor op het Requiem,
waarin de verwante gedachte en de gelijksoortige
muziek tot rijker ontbloeiing komen.

In de uitvoering viel mij op de uitstekende be-
heersching van de dynamiek; treffend was de
overgang van de „ewige Klarheit" der „Himm-
lischen" naar het aardch-menschelijke: „Doch uns
ist gegeben, auf keiner Stätte zu ruh'n".

De slotnoot werd niet geheel zuiver getroffen,
maar dit was niet meer dan een kleine herinnering
aan de menschelijke onvolmaaktheid, daar de koren
en het totale ensemble in hetgeen volgde zich uit-
stekend hielden.

Tot zoo ver werd, de eerste avond, het program-
ma per radio uitgezonden. De luisteraars voor
de microfoon hebben dus geen indruk gekregen
van het belangrijkste en mooiste, dat in de kerk
(de Zuiderkerk aan de Glashaven) te genieten viel.

Het „Deutsches Requiem" gript in opzet en
uitwerking ver boven de twee voorafgaande com-
posities uit.

Uit het geheele oeuvre van Brahms blijkt, dat
het feit van de vergankelijkheid des menschen
diep indruk op hem heeft gemaakt; zoo kon hij
in een compositie, gedragen door de hoofdgedachte:
„Alle vleesch is als gras, maar zalig zijn de dooden
die in den Heere sterven" het beste geven dat
hij als musicus te schenken had.

„Ein Deutsches Requiem" heet dit opus, omdat
het in zijn bedoeling herinnert aan de z.g. missa
pro defunctis, de mis voor de zielen der afge-
storvenen.

In de volgende opzichten wijkt Brahms echter
af van het gewone requiem: de tekst bestaat niet
uit de gebruikelijke formulering van introitus,

deelen der wereld, heeft het kind in zijn tijd ge-
leerd. Maar omtrent zijn naaste omgeving is het
beschamend onkundig. Waartoe dienen dan een
globe, een sterrenkaart? Breng het kind buiten,
laat het de natuur zien, leer het letten op zon,
maan, sterren en hun loop. De kennis der zon moet
het uit de zon zelf putten. Een planetarium is
onnut. Uitgangspunten voor dit onderwijs moeten
zijn de stad en het landgoed waar Emile wordt op-
gevoed. Wat hij ziet en kent, mag op een eenvoudi-
ge kaart worden vastgelegd. Het is belangrijker
kaarten te kunnen ontwerpen dan ze te kunnen
lezen. Ook het overige aardrijkskundig onderwijs
beoordeelt Rousseau alleen naar zijn formeel, zijn
vormende waarde. Aan de waarde der kennis als
cultuurschat twijfelt hij. Niet dat hij ook in dezen
alle waarde der wetenschap wil ontkennen, neen,
maar hij wil de wetenschap en het onderwijs her-
vormen. Aanschouwing moet komen in de plaats
der mededeeling door het gesproken en geschreven
woord. De over-cultuur moet wijken, de natuurlijke
aanvang moet ook werkelijk in het onderwijs het
begin worden. Van de concrete werkelijkheid uit,
anders niet, mag Emile doordringen tot de diep-
ten daaronder. Locke is het om de kennis, Rous-
seau om de vorming te doen. En deze worde door
occasioneel, geconcentreerd onderwijs bereikt.

Natuurkunde leert Emile eveneens door ervaring.
De goochelaar en zijn spel voert hem tot de kennis
van de magueten, van hun wetten en van de na-
tuurkracht, die zich hierin openbaart. Een kast met
fijne instrumenten voor het physica-onderwijs acht
Rousseau nadeelig. Zelf maken is het parool. Kun-
stig samengestelde werktuigen wenden de aandacht
van het kind van de verschijnselen zelf af. Ook
komen ze licht in de plaats van rechtstreekse
zintuiglijke waarneming van de verschijnselen in de
natuur zelf. Door zelf eenvoudige instrumenten te
doen maken, verbinden we natuur en kunst, maken
we het kind scherpzinniger en neemt zijn behendig-
heid toe. Zoo is Emile handarbeider en tegelijk

kyrie, gradual, en sanctus, doch uit vrijgekozen,
passende Bijbelwoorden; de verdeeling in koren
volgt evenmin de indeeling van de latijnsche mis;
en ten slotte heeft Brahms de kerktaal vervangen
door die van zijn Heimat.

Eigenlijk is dus het Deutsches Requiem een
bloemlezing van passende Bijbelteksten, waarvan
de sterfelijkheid van den mensch en zijn overgang
naar de hemelsche onveranderlijkheid het hoofd-
thema is, en die tekstenkeur zóó bewerkt, dat
koren, solisten en orkest uitdrukking geven, in
muziek, van hetzelfde dat de woorden in ons
wekken.

Programma-muziek kunnen we het niet noemen,
of we moeten dat woord eerst ontdoen van de
onaangename bijklank die het veelal heeft.

Accentueeren meer dan illustreeren is het doel
en resultaat van Brahms' muziek. Daarvoor neemt
hij te baat allerlei traditioneele en moderne mid-
delen. Hierdoor is er over het karakter van zijn
muziek vaak en hevig gestreden, en vormt Brahms
een gewild object voor rubricisten onder de toon-
kunstbeschrijvers.

Door de beweeglijkheid van zijn muziek, terwijl
het religieuze karakter gehandhaafd blijft, heeft
men hem, den Bachvereerder, tegenover, later ge-
deeltelijk naast, Wagner kunnen stellen.

Door zijn afkeer van neven-acties zooals in de
opera en muzikale „Spelerei" zonder diepgang
zoekt men de tegenstelling met Händel en Bruck-
ner te verklaren.

Toch komt men zoo niet verder dan tot het af-
grenzen van Brahms' muziek naar de meest op-
vallende antithetische buitengebieden.

De moeilijkheid van de rubricering schuilt in
het feit, dat in Brahms verschillende stroomingen
saamgevoeld zijn, en dat hijzelf allermint een
markante strijdfiguur was, al heeft zijn positie
hem er wel eens toe gebracht een tijdlang de muzi-
cale leider te zijn van een duidelijk-gekleurde
partij.

Het oude, waarvoor Brahms geestdriftig kon zijn,
behiel hij, doch trachtte het tegelijk verder te
brengen door opname van nieuwere elementen
die hij bruikbaar vond. De sterkte van de Bachsche
contrapuntiek wist hij op die manier harmonisch
te verbinden met ingewikkelde syncopering en
dooreengestrengelde harmonistiek; de eenvoud van
een oude melodie kon hij daardoor verbinden aan
verrassende modulaties.

Deze eigenschappen maken dat men van Brahms'
Requiem, al wordt dit twee avonden achter elkan-
der behuisterd, wel veel kan genieten, maar dat
men dan nog slechts een klein gedeelte verwerken
kan van de schoonheden, die hij voortgezette nauw-
keurige bestudeering van de partituur te ontdek-
ken vallen.

Naast het vele dat in de korte tijd der uitvoe-
ring muzikaal opgenomen wordt, moet een groot
quantum onverteerd verorberd worden; het is geen
kost waar we meteen de eerste keer alles uithalen
wat erin zit.

Daarom hoop ik van harte, dat in dit Brahms-
jaar dezelfde composities van den meester, met
name het Deutsches Requiem, meermalen ten ge-
hoore zullen worden gebracht, want pas bij her-
haald inleven komen we tot een genieten, even-

philosoof. Het geheele natuur- en scheikundig on-
derricht wil hij in proeven, door den leerling zelf
genomen, doen opgaan. Zoo blijkt ook hier de
overdrijving van den gevoelsmensch.

Geschiedenis vindt Rousseau voor kinderen geen
geschikte stof. Ze enkel opvallend als een reeks
van handelingen en gebeurtenissen zou nog gaan.
Maar achter de menscheijke handelingen schuilen
de zedelijke motieven en voor het verstaan en
waardeeren van deze zijn kinderen en knapen
te jong. Deze kennis der ethische drijfveeren is
voor Rousseau de eigenlijke geschiedenis. De wor-
den „Koningen", „Rijken", „Oorlogen", „Verove-
ringen", „Revoluties", „Wetten", kan men de kin-
deren wel in de mond leggen, maar de heldere
begrippen, waarvan de woorden symbolen zijn,
ontbreken nog. Emile moet eerst de menschen
leeren kennen. Maar de omgang met hen kan hem
licht verderfelijk zijn. Door de geschiedenis kan
hij ze als in de verte en ontdaan van hun maskers
zien. Door hun daden laten ze in hun binnenste
zien. Doch dat kan aan knapen jonger dan 15 jaar
niet duidelijk worden gemaakt. Ook is een groot
bezwaar tegen het geschiedenis-onderwijs, dat de
geschiedenis onwillekeurig het sterkst spreekt in
tijden van groote beroeringen. De tijden van stille,
rijke, vreedzame bloei glijden als ongemerkt voorbij.
Zoo begint de geschiedbeschrijving vaak daar, waar
ze moest eindigen, bij het verval. Over de gezonde,
vreedzame ontwikkeling zwijgt ze. „Eerst dan plaatst
een volk zich in het meest glanzende licht, wan-
neer zijn ondergang zoetjesaan nabij is gekomen."

De geschiedbeschrijving is daarbij niet het trouwe
spiegelbeeld van wat is geschied, maar meer de
reflex van de subjectieve opvattingen van den
schrijver. Persoonlijk belang en persoonlijke voor-
oordeelen vertroebelen aldus het geschiedbeeld. Wie
met de kennis der gebeurtenissen niet tevreden is,
doch het menscheijke hart wil leeren kennen, moet
levensbeschrijvingen bestudeeren. Met Montaigne
acht hij Plutarchus' Levens ware en geschikte

redig aan de rijke waarde van Brahms' werk.

Indien het dan wordt uitgevoerd in dezelfde
geest en met even goed resultaat als Excelesior dat
heeft gedaan, met het Residentieorkest, en de
solisten To van der Sluys en Max Kloos onder
leiding van Albert van Raalte, die Bernard Dia-
mant verving, zijn we op de goede weg. De uit-
voering verdiende een beter bezette kerk, in ieder
geval voordeliger kaartenverkoop dan de uitvoe-
rende vereeniging ditmaal mocht constateeren. De
matige belangstelling zullen we zeker op rekening
van ijs en griep moeten stellen, en dat zijn ge-
lukkig voorbijgaande factoren!

JOH. LUIKENAAR FRANCKEN.

Voor de Jongelingsvereniging.

I.

Ook het „Jaarboekje ten dienste der Christelijke
Jongelingsverenigingen in Nederland" ontving nu
en dan een bijdrage van Gispens hand.

Zoo bevatte de zesde jaargang (voor het jaar
1879) een opstel van hem onder den titel: „Kennis,
niet de hoogste macht".

Hierin wordt eerst aangetoond dat er waarheid
schuilt in de lievelingspreuk van de zonen der
negentiende eeuw: „Kennis is macht". O, voorzeker!
Mannen te worden in het verstand is de roeping,
mits men niet vergete, dat dezelfde pen, die dezen
eisch aan den Christen doet, ook schreef: „en
kinderen in de boosheid". Daar is eene kennis,
die niet machtig maar „opgeblazen" maakt. En
opgeblazenheid is geen bewijs van sterkte en geen
kenmerk van macht. „Kennis is macht". Ja, maar
niet de hoogste macht. Daarenboven, machtig te
zijn en gelukkig te zijn is niet hetzelfde. Wat
heeft de mensch aan macht, zoo hij niet gelukkig
is en niet gelukkig maakt? Is de menscheid nu
zoo veel gelukkiger dan vóór driehonderd jaar?
Bij genoegzame eerlijkheid van karakter en moed
om de waarheid te spreken, zouden vele zonen
onzer eeuw, op de vraag: Zijt gij gelukkig? met
Lucifer uit da Costa's fragment uit Lord Byron's
„Cain" moeten antwoorden: Neen! Dat komt door
de verheffing der kennis tot eene eenzijdige macht,
die eerst de ziel en daarna het geheele leven der
menschen in verwarring brengt.

Kennis is eene macht, groot en gezegend, zoo
zij, in verband met andere machten, gebruikt wordt
om den mensch tot zijne bestemming te brengen,
d.i. den mensch te doen zijn een beelddrager Gods,
in gerechtigheid en heiligheid. De Apostel Paulus
spreekt in Filippenzen 4:7 van eene macht, die
„alle verstand te boven gaat". Die macht noemt
hij „de vrede Gods, die harten en zinnen bewaart
in Christus Jezus". De macht om harten en zinnen
te bewaren is hooger macht, dan die de kennis
geeft. Want uit het hart zijn de uitgangen des
levens, en de zinnen moeten beheerscht worden
of zij heerschen, en als zij heerschen, gaat de
kennis ten laatste er onder. Er zijn menschen,

kunst. De lectuur van deze Biographiën zal voor
Emile een cursus in de practische filosofie, dat
is in de Willevenkunst zijn, vrij wat waardevoller
dan allerlei vruchtloze bespiegelingen, die de geest
slechts bezwaren. De geschiedschrijvers die hun
eigen oordeel bij de geschiedenis voegen, doet
Rousseau dus in de ban. Aanschouwelijk en het
leven zeer nabij zijn de antieken als Plutarchus.
De geschiedenis van het eigen vaderland verwaar-
loost Rousseau.

Ook de fabel verwerpt hij voor de kinderleeftijd.
Het kind begrijpt ze niet. Ze hebben vaak een ave-
rechtische uitwerking. De vos die de raaf door
vleierij bedriegt, staat in de kinderlijke schatting
zeer hoog, hij wordt het navolgenswaard voorbeeld,
veel meer dan dat de dwaasheid van de raaf ze zou
afschrikken. Men moet het kind de naakte waarheid
zeggen. Pas veel ouder zal het de moraal van de
fabel verstaan. Maar nooit mag de zedele uit-
drukkelijk vermeld worden. De jonge man moet ze
zelf uit de bolster pellen.

Zoo treffen we overal dezelfde hoofdgedachte
aan. Rousseau erkent wel de waarde der verschil-
lende wetenschappen op zichzelf. Maar, éénzijdig,
kies hij tegen de overlading van het geheugen,
waardoor de Aufklärung gekenmerkt wordt. De
wetenschappen gebruikt hij enkel als middel ter
„Bildung". Van een cultuurschat, waard om aan
het navolgende geslacht te worden overgedragen,
rept hij niet. Voeg daarbij, dat Emile alleen zelf
mag vinden, zelf moet ontdekken, omdat het gezag
is uitgeschakeld, en we verstaan dat de openbaring
door God in Zijn Woord gegeven met de zeer na-
drukkelijke overal op de voorgrond tredende nor-
men, in zijn opvoedingsplan geen waarde heeft.

Ook van dit gedeelte van de Emile moet feitelijk
iedere gedachte critisch worden overwogen. Te
meer omdat ze door vele onderwijzers voor een
belangrijk deel zijn overgenomen en toch aan de
wand van dit paleis geschreven staat: Te licht be-
vonden!
STRIKWERDA.